

Területi Statisztika

Közzététel: 2023. május 26.

A tanulmány címe:

A közigazgatási térszerkezet változásai a Barcaságban, 1876-tól napjainkig

Szerzők:

Elekes Tibor–Szilágyi Ferenc–Gyenizse Péter

<https://doi.org/10.15196/TS630304>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, tértírtésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szjt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 63. évfolyam 3. számában megjelent, Elekes Tibor–Szilágyi Ferenc–Gyenizse Péter által írt, A közigazgatási térszerkezet változásai a Barcaságban, 1876-tól napjainkig c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A közigazgatási térszerkezet változásai a Barcaságban, 1876-tól napjainkig

Changes in the administrative spatial structure in Barcaság/Burzenland/Tara Bârsei from 1876 to the present day

Elekes, Tibor

Miskolci Egyetem
E-mail: ecoeti@uni-miskolc.hu

Szilágyi, Ferenc

Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad
E-mail: ferenc.szilagyi@partium.ro

Gyenizse, Péter

Pécsi Tudományegyetem
E-mail: gyenizse@gamma.ttk.pte.hu

A Barcaság a Keleti- és a Déli-Kárpátok határán, a Kárpátkanyarban elhelyezkedő, hegyvonulatok által szegélyezett történeti, néprajzi tájegység. Az 1211-ben már írásos forrásokban említett terület Erdély délkeleti részében, Románia földrajzi központjában helyezkedik el. A 14. századra kialakult erdélyi vármegyék, székely és szász székek, vidékek rendszere – két rövid megszakítással – 1876-ig működött. A „hagyományos” közigazgatást a Habsburg Birodalom egyes időszakában, mint 1784–1790 és 1850–1860 között, a birodalom központosító törekvései szerint szervezték át. A magyarországi vármegyék, székek, vidékek rendszerét 1876-ban véglegesen felszámolták. Az akkoriban meghonosított polgári közigazgatás a település-járás-megye szintjén szerveződött. Az első világháború utáni, a második világháború alatti és utáni politikai, társadalmi és határváltozások ellenére Erdélyben a „megyerendszer” 1950-ig működött. 1950 és 1968 között szovjet típusú térszervezést alkalmaztak Romániában. 1968-ban új megyéket alakítottak ki Románia területén. A település/komuna és a megye szintjén szerveződő térfelosztás van érvényben napjainkig. Jelen tanulmány a Barcaság közigazgatási földrajzának sajátosságait, térbeli változásait összegzi 1876-tól napjainkig.

Kulcsszavak:

Barcaság,
közigazgatás térbeli változásai,
megye

Barcaság/Burzenland/Țara Bârsei is a historical and ethnographic geographical unit area located on the border of the Eastern- and Southern Carpathians, in the Carpathian Bend, bordered by mountain ranges.

The area, mentioned in written sources as early as in 1211 is located in the south-eastern part of Transylvania, in the geographical centre of Romania. The system of Transylvanian counties, Székely and Saxon seats and regions, established by the 14th century, existed, with two short interruptions, up until 1876. The „traditional” public administration was reorganized in the Habsburg era, between 1784–1790 and 1850–1860, in accordance with the empire's centralization aspirations. The system of counties, seats, and regions in Hungary was permanently abolished in 1876. The civil administration, established at that time, was organized at settlement- district- county level. Despite the political, social and border changes after World War I, during World War II and after World War II, the „county system” operated in Transylvania until 1950. Between 1950–1968, Soviet-style spatial organization was used in Romania, in 1968, new counties were established. Spatial division organized at settlement/commune and the county level is still in force in Romania today. This study summarizes the geographical features of the Burzenland/Barcaság public administration from 1876 to the present day.

Keywords:

Burzenland,
changes in spatial organization,
county

Beküldve: 2022. augusztus 30.

Elfogadva: 2023. január 10.

Bevezetés

Erdélyről, és ezen belül a Barcaság térfelosztásáról kevés forrásmunka, valamint kutatási eredmény állt rendelkezésünkre az 1990 előtti évtizedekről. Az 1876-tól napjainkig terjedő időszak közigazgatás-történeti és -földrajzi jellemzőiről számos, Erdély, vagy erdélyi területek történetét ismertető, túlnyomóan 1990 után megjelent

munkában találunk információkat, folyamatleírásokat (Wagner 1977, Oroveanu 1986, Köpeczi 1993, Cziprián-Kovács-Kozma 2003, Bottoni 2008, Bereznay 2011, 2021, Novák 2011, Bucur 2012, Egyed 2016, Hermann et al. 2016).

Az 1876 előtti időszaktól eltérően, az utóbbi másfél évszázad bőséges forrásanyaggal, magyar és román helységnévtárakkal, statisztikai évkönyvekkel, közigazgatást szabályozó törvényekkel, népszámlálási adat- és településsorokkal segíti munkánkat.

Hajdú Zoltán (2001, 2019) ezer év magyar közigazgatásának földrajzi folyamatait összegezte. 2000 után sokasodtak meg, jelentek meg Erdély, Partium, Bánság és tágabb térségük térszervezési, közigazgatási sajátosságait ismertető kutatási eredmények (Kocsis 2007, Szilágyi 2013, Bajtalan 2013, Kókai 2022). Jelen tanulmány szerzői Erdély, Partium, illetve erdélyi területek közigazgatási kutatásaiknak legújabb eredményeit összegezték az utóbbi másfél évtizedben megjelent publikációikban (Elekes–Gyenzise 2014, Elekes–Szilágyi 2020, 2021, Szilágyi–Elekes 2020, 2021). Erdélyi történelmi területek több időmetszetre elkészített településszintű térképes összefoglalása segíti a társtudományok munkáját, a térfolyamatok leírását, megértését (Egyed 2016, Elekes 2016).

A Barcaság 13. századtól 1876-ig terjedő időszakának közigazgatási, térszervezési sajátosságait korábbi tanulmányunkban összegeztük (Elekes–Szilágyi 2022). E hiánypótló munka folytatásaként, jelen írásunk fő célkitűzése a barcasági közigazgatási térszerkezet változásainak, sajátosságainak összegzése 1876-tól napjainkig.

Módszerek

Kutatásaink módszertani alapját a történelmi, közigazgatási földrajz szakirodalmának áttekintése, feldolgozása képezte. Ezzel párhuzamosan dokumentumokat, közigazgatási forrásokat, települési adatsorokat elemeztünk. Az 1876 előtti időszaktól eltérően, a vizsgált időszakból helységnévtárak, statisztikai évkönyvek, népszámlálási településsorok, közigazgatást szabályozó törvények egész sora áll rendelkezésünkre. A forrásmunkákból kigyűjtöttük és rendszereztük a Délkelet-Erdélyre vonatkozó, 1876-tól napjainkig terjedő időszak települési adatsorait.

Az adatbázis általunk készített térképi összegzése lehetővé tette a területegységek településszintű térbeli változásainak, a központok és a települések közigazgatási szerepkör változásainak nyomon követését. A tanulmányozott másfél évszázad négy jelentősebb időszakának jelen tanulmányban szereplő, általunk szerkesztett térképes összefoglalása – a hozzáférhető szakirodalom alapján – hiánypótló, új eredményként értékelhető.

Munkánk során társtudományok kutatásaiban alkalmazott módszereket, szempontokat érvényesítettünk (Hajdú 2001, 2019, Elekes 2008, Egyed 2016, Páthy 2017, Egri–Kőszegi 2018, Egri–Tánczos 2018, Kőszegfalvi 2020, Bartke 2020, Demeter 2020, Molnár J. 2020, Molnár D. 2020, Bereznay 2020, Kókai 2020).

Barcaság településállománya és térszervezése 1876 előtt

A 2500 méter fölé magasodó Keleti- és Déli-Kárpátok vonulatai által szegélyezett, 530–560 méter közepes magasságú, az Olt és mellékágai által átszelt Barcasági-medencében (Bugá 1987) évszázadokon át jellegzetes gazdasági tevékenység a természeti adottságok függvényében kialakult állattenyésztés, növénytermesztés és a primer ágazat termékeinek feldolgozása. A fejlett kereskedelem évszázadokon át a céhek és a mezőgazdaság termékeit forgalmazta a Kárpát-medencében és a Balkán-félszigeten (Kocsis 2018).

A szásznak nevezett telepések első csoportjai II. Géza király (1141–1162) idejében, német nyelvterületről érkeztek a történeti Erdélybe. A birtokba kapott területeken az önkormányzatiság egységeit a szász székek és vidékek szintjén szervezték meg Dél-Erdélyben a Nagyszeben központú Szászföldön, a Brassó központú Barcaságban és a Beszterce vidékén Északkelet-Erdélyben. 1224-ben II. András király kiváltságlevelet (Andreanum) adományozott a dél-erdélyi Szászváros és Barót közötti területen élő szászoknak (Köpeczi 1993, Egyed 2016). A határvédelmi feladatokat is ellátó szász közösség évszázadokon át Erdély egyik meghatározó „nemzete” volt (Bereznay 2011).

Barcaságot említő legrégebbi írásos forrás 1211-ből maradt fenn. 1288-ban ispánság (comitatus de Burcia), 1331-től kerület (districtus). A vármegyei és széki közigazgatástól függetlenül működő területegység élén a mindenkori magyar király által kinevezett, az adózási és katonaszerelési kötelezettségek teljesítését felügyelő ispán állt. A barcaságiak a szász székekhez hasonló önkormányzati jogokkal rendelkeztek. Saját törvényeik szerint szervezték társadalmukat, gazdaságukat, maguk választották világi és egyházi tisztségviselőiket (Hanzó 1941). A Barcaság számára is Nagyszeben volt a legfőbb törvénykezési helyszín (Wagner 1977, Köpeczi 1993).

A Barcasággal kapcsolatos legkorábbi okiratok 1211-ben említik Prázsmárt, 1235-ben „Corona” néven a Barcaság történelmi központját, Brassót, 1240-ben Barcaszentpétert, Földvárt és Szászhermányt, 1367-ig további 11 falut. Mátyás király 1486-ban a dél-erdélyi Szászföld kiváltságait kiterjesztette a teljes erdélyi szász közösségre, ezen belül a Barcaságra is (Universitas Saxonum). 1500-ig tovább növekedett és sűrűsödött a Brassó központú Barcaság településállománya. Vásárjogot, majd mezővárosi címet szerzett az előnyös földrajzi fekvésű, a jelentősebb közlekedési-kereskedelmi útvonalak mentén elhelyezkedő Prázsmár, Barcarozsnyó, Feketehalom és Földvár. 1713-ig további 6 faluval bővült a településhálózat. A Barcaság társadalmi-gazdasági életének legfontosabb helyszínei Brassó szabad királyi város és a köréje szerveződött, 1876-ig létező mezőváros-hálózat (Wagner 1977, Szabó 2003).

A 14. századra kialakult Erdély „történelmi” térfelosztása. II. József idejében szervezték át először a vármegyék, székely és szász székek, vidékek hagyományos rendszerét (Hajdú 2001, Elekes–Szilágyi 2020, Szilágyi–Elekes 2020). Felszámolták a korábbi kiváltságos területek jogállását, köztük a szászok által lakott területre, így a Barcaságra is érvényesített Andreanum hatáskörét. 1783-ban Erdély területén a tör-

ténelmi határokhoz részben igazodó, természetföldrajzi, gazdasági, történelmi, etnikai és felekezeti szempontból heterogén 10 területegységet alakítottak ki (Hajdú 2001, Elekes–Gyenizse 2014). A Brassó központú „nagy” Háromszék kerülethez sorolták a Barcaságot, valamint a székelyföldi Háromszéket, Bardócszéket és Kászonszéket. 1786-ban a 10 erdélyi kerületet 3 „nagy kerületbe” osztották. A Barcaságot magában foglaló Háromszék, Udvarhely és Fogaras egy nagy kerületet alkotott, Fogaras városközponttal. II. József halála után, 1790-tól az 1783 előtti térfelosztást érvényesítették. A Barcaság települései ismét a „történelmi” Brassó vidéket alkották (Bereznay 2011).

1806-ban Lipszky János térképén Brassó vidékén (Districtus Coronensis) Brassó szabad királyi város, 4 mezőváros, (Barcarozsnyó, Feketehalom, Földvár és Prázmár), valamint 26 falu és tanya alkotta a településhálózatot (Herner 1987).

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése után, 1850-ben létrehozták a birodalmi központosítást szolgáló katonai közigazgatást (Hajdú 2001). A II. József idejében alkalmazott felosztáshoz hasonlóan, az 1850 és 1860 közötti térszervezés mindkét változatában szerepelt a korábbi vármegye-szék-vidék szintje feletti nagy területegység, ezúttal a katonai kerület. A történelmi megyék, székek, vidékek a kerületek alá rendelt katonai körzetek, a korábbi járások alkörzetek lettek. 1850-ben 5 katonai kerületre osztották Erdélyt. A Nagyszebeni kerület része lett Brassó vidéke, a Dél-erdélyi Szászföld, Szászrégen és Beszterce térsége, valamint Fogarasföld. 1854-ben az 5 kerületet – a történelmi határok jelentős átrajzolásával – 10 új egységre osztották. A Brassó központú Brassói kerület része lett Brassó vidéke, a szász Kőhalomszék, a Miklósvár nélküli székely Háromszék, valamint Fogarasföld keleti része (Elekes 2016). 1850-ben Brassó 25 269 lakosával Erdély legnépesebb városa (Varga 2004). 1854 és 1860 között Brassó történelme során először a város igazgatása mellett három egymás fölé rendelt területegységet irányított, az azonos nevű kerület, körzet és alkörzet központjaként.

1860 és 1876 között volt a vármegye-szék-vidék „hagyományos” rendszer alkalmazásának utolsó időszaka, amikor is a barcasági települések a „történelmi” Brassó vidékét alkották (Szabó 2003).

A vármegye-megye rendszer a Barcaságban, 1876-tól 1950-ig

Az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés után, 1876-ban Magyarországon bevezették a polgári közigazgatást. Az iparosodó, jelentős gazdasági-társadalmi változások közepette az új térfelosztás legbonyolultabb kérdése volt a történelmi-területi fejlődés során, a rendi-feudális társadalmi viszonyok között kialakult területi autonómiák beillesztése a polgári államszervezetbe (Hajdú 2001, 2019). Felszámolták a történelmi Magyarország területén évszázadokig működött kiváltságos területeket (székek, vidékek). A közigazgatás új téregységeit nagyjából a hagyományos térszerkezethez, a történelmi határokhoz igazítva, a gazdasági, etnikai-felekezeti sajátosságok függvé-

nyében alakították ki. A székhellyel rendelkező 64 vármegyét járásokba osztott városok, nagy- és kisközségek hálózata alkotta. Felszámolták a korábbi szabad királyi városok és mezővárosok hálózatát. A jelentősebb gazdasági-társadalmi potenciállal rendelkezők törvényhatósági jogú városok lettek, a megyével egyenrangú egységként a megye székhelyeként működtek. Ugyanakkor járásszékhelyek is lehettek, így több egymás alá rendelt közigazgatási szerepkört is betöltöttek. A kisebb szabad királyi városok a rendezett tanácsú városok közé kerültek, a megyeszékhelynek alárendelt, de a járással egyenrangú és a járást irányító központként működtek. A kisebb mezővárosok elvesztették korábbi városi rangjukat, és a nagyobb falvakkal a nagyközségek csoportjába kerültek. A kisebb falvak a kisközségek hálózatát alkották (Gyalai 1989, Máténé Bella–Ritzlné Kazimir 2022).

Barcaság területe az 1876-tól az első világháború végéig működött magyar közigazgatásban az Alvidéki, Felvidéki és Hétfalusi járásra osztott Brassó székhelyű vármegyét alkotta (Népszámlálás 1910). Brassó rendezett tanácsú városi besorolásánál szerepet játszottak a határ közeli, „földrajzi peremhelyzet”, valamint a korabeli nemzetpolitikai szempontok. Az új közigazgatás, a közszolgálati intézmények működtetése a magyar nyelv és a magyar nemzetiség térnyerését erősítette az első világháború végéig terjedő időszakban. Prázsmár, Barcarozsnyó, Feketehalom és Földvár korábbi barcasági mezővárosokat a nagyközségek közé sorolták (Elekes–GyörgyiJakab 2006, Dövényi 2012) (Függelék F1. ábra).

Az első világháború után Magyarországtól Romániához került 103 093 négyzetkilométer terület magában foglalta a Barcaságot is. A Nagy-Románia földrajzi központjába került Barcaság történelme során először 1920-ban veszítette el határ menti szerepét. Az új helyzet közlekedési, stratégiai, gazdasági felértékelődést jelentett Brassó és térsége számára. Az új, román nyelvű közigazgatás 1925-ig keveset változtatott a térség korábbi, 1876-ban kialakított térfelosztásán (Martinovici–Istrati 1921). A megyék járasaiban egy-egy település alkotott egy városi vagy falusi komunát. Az Ó-romániai és a háború alatt, illetve után megszerzett területek közigazgatási egységesítésére 1925-ben került sor. Az átszervezés után továbbra is a megye-járásvárosi/falusi komuna rendszert működtették [1-2]. Az 1926-ban érvénybe lépett, majd 1930-ban módosított felosztás átrajzolta Brassó megye területét. 1926-ban Brassó megyét Fogaras keleti és Háromszék déli területeivel bővítették, a falvakat a Töröcsvári, a Négyfalusi és az Erdélyi-Bodza járásba sorolták (Függelék F2. ábra). A két világháború közötti Nagy-Romániában 1918–1925 között 76, 1926–1940 között 71 megye létezett (Dumitru 2012, Nacu 2013, Nagy 2015).

1930-ban az ország területét részben a történelmi régiókhoz igazodó tartományokra osztották. A Bukarestben kinevezett minisztériumi igazgatóságok irányították a 71 megye fölé rendelt 7 tartományt [3]. 1930-ban keveset változott a tartományoknak alárendelt megyék kiterjedése és járásbeosztása.

1926-tól a közigazgatás legalsó területi szintjét az egy vagy több falut magában foglaló komunák képezték (Bajtalan 2013).

1938-ban a központosítás erősítését szolgáló 10 új tartományt („ținut”) hoztak létre. A történeti tartományoktól eltérő, a megyék fölé rendelt nagy területegységek rendszerében Brassó megye a Bukarest központú Bucsecs (Argeș) tartomány része lett ([4], Bárdi 2016).

1940 és 1944 között, a II. Bécsi döntés értelmében (1940) Észak-Erdély és a Székelyföld túlnyomó része ismét Magyarországhoz tartozott. Brassó megye a második világháború idején is Románia része maradt, de újra határ menti terület lett. Ezúttal az országhatár nem a Barcaságtól délre, hanem annak északkeleti peremén húzódott, jelölve a kettéosztott Erdély Romániához, valamint Magyarországhoz tartozó részeit. Brassó megye a Romániánál maradt háromszéki területekkel bővült. A térfelosztás a korábbi megye-járás-komuna rendszerben működött.

1947-ben a Párizsban aláírt békeszerződés értelmében visszaállították Románia 1920-ban meghúzott nyugati határát, a Barcaság ismét Románia földrajzi központjába került (Köpeczi 1993). 1947 és 1950 között az ország területe 58 megyére oszlott, 1950-ig a megye-járás-komuna rendszert érvényesítették.

Szovjet típusú közigazgatás, 1950 és 1968 között

A második világháború utáni tervgazdaságú, egypártrendszert működtető „keleti tömb” szocialista országokban a szovjet típusú államberendezkedés működött. A kor meghatározó ideológiája a közigazgatásban is érvényesült. A gazdasági-társadalmi fejlesztés új térszemlélete alapján, mely szerint a gazdaság térszerkezete határozza meg a társadalom területi tagolódását, 1950-ben a szovjet oblaszty-rajon mintájára vezették be Romániában a diktatórikus államhatalom által irányított tartomány-rajon rendszert. Az 1968-ig működtetett, 4 változatot megért térfelosztás legmagasabb szintjét képező tartományokat a korábbi megyéknél kisebb, illetve a korábbi járá-soknál nagyobb kiterjedésű rajonok alkották (Függelék F3. ábra).

A városokat közigazgatási szerepköreik alapján három csoportba sorolták: köztársasági, tartományi és rajoni alárendeltségűek. Továbbra is az egy vagy több faluból álló komuna képezte a legalsó térszervezési szintet ([5], Elekes et al. 2002).

1950 és 1952 között 28, 1952 és 1956 között 18, 1956 és 1960 között 16, 1960 és 1968 között 16 tartományra osztották Románia területét (Bereznay 2011).

1950-ben a Sztálinra átnevezett Brassó tartományhoz a Brassó vidéket és a Bodzafordulói-medencét magában foglaló Sztálinváros (Brassó), valamint Csík, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely és Kőhalom rajon tartozott. Az 1952-es átalakításkor a székelyföldi háromszéki területeket, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonokat a történeti Székelyföld túlnyomó részét felölelő Magyar Autonóm Tartományhoz csatolták. Sztálin tartomány magában foglalta Brassó vidékét, Fogaras, Nagyszeben, Segesvár, Medgyes, Balázsfalva és Dicsőszentmárton térségét. Az 1956-os átalakítás nem jelentett változást Sztálin tartomány térbeli kiterjedésében. 1960 és 1968 között Dicsőszentmárton rajont a Maros-Magyar Autonóm

Tartományhoz sorolták, helyette a Kézdivásárhely és a déli irányba kibővített Sepsiszentgyörgy rajont az újra Brassó néven nevezett tartományközpont irányítása alá helyezték [5–8].

A második világháború utáni erőltetett iparosítás egyik romániai célterülete a stratégiai jelentőségű, Brassó központú Barcaság volt. Országos érdekelttségű, több ezer-tízezer munkást foglalkoztató üzemeket (traktor-, csapágy-, járműgyártás stb.) építettek Brassóban és a környező településeken. A megnövekedett munkaerőigényt jelentős mértékben a Kárpátokon kívüli területekről, elsősorban a Keleti-Kárpátok és a Prut folyó közötti moldvai területről biztosította az állam. A tartomány-rajon rendszer időszakára jellemző gazdaságfejlesztési, társadalmi folyamatok tovább erősítették Brassó és térsége jelentőségét az 1968 utáni két évtizedben.

„Új” megyék 1968-tól napjainkig

Erősödött a nemzeti jelleg Románia politikai, társadalmi életében a „sztálini időszak” utáni enyhülés évtizedeiben. Az 1968-ban létesített és napjainkig érvényben levő megyebeosztás történeti, gazdasági, etnikai és felekezeti szempontból heterogén területegységek kialakítására törekedett, nagymértékben mellőzte a hagyományos térszerveződést, a szocialista román állam építését szolgálta. A megyeszékhelyek által irányított új megyék alsó, legkisebb közigazgatási egysége továbbra is a komuna. A jelentősebb városokat municípiumi (megyei jogú város) rangra emelték. 1968 és 1981 között az ország területét 39, 1981 és 1997 között 40, 1997-től 41 megye és Bukarest municípium alkotja ([9], Bucur 2012, Săgeată 2013).

Az 1968-tól napjainkig érvényben levő átszervezés Brassó megyéhez sorolta a történeti Brassó, Fogaras, illetve Nagy-Küküllő megyékhez tartozó Barcaságot, Fogarasföld túlnyomó részét, Nagysink és Kőhalom térségét. Napjainkban Brassó megye településhálózatát 4 municípium (Brassó, Fogaras, Négyfalu, Feketehalom), 6 kisváros (Zernest, Predeal, Barcarozsnyó, Viktóriaváros, Kőhalom és Vidombák) (Függelék F4. ábra) és 48 komuna alkotja.

1998-tól a megyéket és a fővárost 8 statisztikai-fejlesztési régióba sorolták. A Barcaságot magában foglaló Brassó megye a Gyulafehérvár központú Közép régióba került (Hansen et al. 1997, Ghinea–Moraru 2010).

A közigazgatási átszervezések hatása Brassó népességszámának és etnikai szerkezetének változásaira

Jelentős változásokat idézték elő Brassóban, a Barcaságban és a tágabb térségben a vizsgált időszak, különösen az utóbbi száz év politikai, ideológiai fordulata, gazdasági, társadalmi folyamatai. A legerőteljesebb változásokra a terület legnagyobb településén, Brassóban került sor. A közigazgatási átszervezések „felerősítették” a gazdasági, társadalmi folyamatokat. A területi átszervezések által is befolyásolt változá-

sok mértékét tükrözi Brassó népességszámának, gazdasági, etnikai, felekezeti szerkezetének, a legutóbbi három évtizedben alaposan tanulmányozott és ismertetett másfél évszázados alakulása. Jelen tanulmányban a közigazgatási átszervezések által „felerősített” változásokat Brassó népességszámának és etnikai szerkezetének alakulását összegző grafikonokkal szemléltetjük.

Erdély jelentős ipari, kereskedelmi, pénzügyi központjaként működő, országhatár közeli Brassó népessége 1850-ben közel 22, 1880-ban közel 30, 1910-ben 41 ezer fő volt. 1850 és 1880 között a város népessége közel 36, a következő három évtizedben, 1910-ig 37%-kal növekedett (Varga 2004).

1910 és 1948 között – a két világháborús veszteségek ellenére – 102%-kal növekedett, és megközelítette a 83 ezer főt az 1920 után „országközponti” földrajzi helyzetbe került, stratégiai szempontból felértékelődött város népessége.

A kommunizmus évtizedeiben az erőteljes iparosítás 1990-re több mint háromszorosára (338%-kal), 364 ezer főre növelte a stratégiai jelentőségű, változatos gépgyártóiparral fejlesztett Brassó municípium lakosságát (Insse 1991). Az 1989 decemberi romániai események a kommunista ideológia, a tervgazdálkodás, az egypártrendszer bukását, a korábbi évtizedekre jellemző gazdasági folyamatok összeomlását jelentették (Kovács 2011). A munkanélküliség, a kilátástalan gazdasági helyzet, a jogi bizonytalanság a volt európai kommunista államokhoz hasonló (Siskáné Szilasi 2018) jelentős város-falu és erőteljes nemzetközi vándorlást idézett elő (Bakk 2015, Ghețau 2020). Az 1990-től elkezdődött gazdasági leértékelődés és a vándorlási folyamatok következtében 2011-re 30,5%-kal, 253 ezer főre csökkent Brassó népessége (Insse 2013, Varga 2004) (Függelék F5. ábra). Ez a fogyás jelentősebb, mint más erdélyi, romániai nagyvárosokban (Elekes 2020). Az 1990 előtti Brassó iparának felét az 1990 utáni gazdasági válság idején leépült gépgyártás tette ki. A korabeli Románia második legnagyobb gépgyártóipari központjából már az 1990-es évek elején elkezdődött egy erőteljes város-falu vándorlás (részben „megélhetési” visszavándorlás), valamint az 1990–1992-es jelentős német kivándorlást követő nemzetközi vándorlás. A megyeszékhely nagymértékű népességfogyásának okai között szerepel az 1990-es évek közepétől fölerősödő szuburbanizáció.

Brassó utóbbi évtizedben tapasztalt gazdasági-társadalmi felértékelődése a népességszám stagnálását vagy enyhe növekedését eredményezheti a következő évtizedekben.

Másfél évszázad politikai, gazdasági változásai teljesen átalakították Brassó és a Barcaság több évszázados német (szász)–magyar–román etnikai szerkezetét.

Az 1876-ot követő 1880-as népszámlálás a magyar etnikum 1850-hez viszonyított térnyerését mutatja Brassóban. 1880-ban a közel 30 ezer brassóinak 33,2%-a magyar, 31,7%-a román, 33,5%-a német (Kocsis–Kocsis–Hodosi 1998). Az 1867-es kiegyezést, majd az 1876-os közigazgatási átszervezést követően Erdélyben felértékelődött a magyarság és a magyar nyelv szerepe a gyorsan fejlődő szolgáltatói szektorban (közigazgatás, közlekedés, szállítás, közbiztonság, határvédelem, kultúra, oktatás, egészségügy, jogi, postai szolgáltatások stb.). Brassó fejlődő ipara vonzotta a

vidéki, többek között a jelentős fiatal népesség-utánpótlással rendelkező székelyföldi munkaerőt. Az első világháborúig terjedő időszakban a város népességszámának és szerkezetének változásai, ezen belül a jelen tanulmányban megjelenített etnikai szerkezet átalakulása kisebb részt a közigazgatási átszervezéshez, nagyobb részt a kor gazdasági, társadalmi és a magyar nemzeti szempontokat követő politikai folyamataihoz köthető. 1880 és 1910 között míg a brassói magyarok aránya 10,2%-kal nőtt, addig a románoké 3, a németeké 7,1%-kal csökkent (Kocsis–Kocsis-Hodosi 1998) (Függelék F6. ábra).

Az első világháború után a Romániához került Barcaságban, elsősorban Brassóban növekedett a románok száma és aránya. 1930-ban a közel 60 ezer brassói 32,7%-a román, 42,2%-a magyar és 22,4%-a német volt. Az 1941-es román népszámlálás adatai alapján egy évtized alatt a brassói románok aránya az össznépességben belül 58,5%-ra nőtt, a magyaroké 17,9%-ra visszaesett és a németeké 19,2%-ra csökkent (Kocsis–Kocsis-Hodosi 1998, Varga 2004). Az 1940-ben kettéosztott Erdélyben a Romániánál maradt Brassóból magyarok, Észak-Erdélyből románok települtek át tömegesen „az anyaországukba”. A politikai-igazgatási változás, Brassó határ közeli földrajzi elhelyezkedése a város történelmének legnagyobb mértékű etnikaiarány-változását idézte elő román–magyar viszonylatban. Hasonló folyamatok játszódtak le az Erdélyt kettévágó korabeli határ két oldalán levő településeken is. A vizsgált másfél évszázad alatt ekkor került abszolút többségbe a brassói románság. 1948-ban a város 83 ezer fős lakosságának 66,5%-a román, 21,3%-a magyar és 10,2%-a német (Kocsis–Kocsis-Hodosi 1998).

A második világháború utáni erőltetett iparosítás, az állam által irányított tömeges román betelepítések, a görögkatolikus felekezet betiltása az ortodox románok további jelentős mértékű térnyerését vontta maga után. 2011-ben a 253 ezer brassói lakosnak 86,5%-a román, 6,5%-a magyar és 0,4%-a német. A második világháború alatti események, a háború után a németek deportálása a Szovjetunióba, az államosítás, az 1970-es években elkezdődött, a korabeli Német Szövetségi Köztársaság irányába történő „németek kiárúsítása”, az 1990 és 1992 közötti kivándorlás a két világháború közötti félmillió romániai német (szász és sváb) közösséget 30 ezer fős szintre apasztotta. Brassó harmadik „történelmi nemzetisége”, a magyarok folyamatos enyhe szám- és aránybeli fogyása 1990 után is folytatódik (erdelystat.ro, Kocsis 2021).

Összegzés

Előző tanulmányunkban (Elekes–Szilágyi 2022) a Barcaság térszervezésének és településállományának változásait összegeztük a 13. századtól 1876-ig terjedő időszakban. A közigazgatási térszerkezet változásait összegző fő célkitűzést valósítottuk meg az 1876-tól napjainkig terjedő időszakot felölelő mostani – szakirodalmi ismereteink szerint – hiánypótlónak tekinthető tanulmányunkban is.

A legkorábbi írásos források 1211-ben említik a Barcaságot, 1235-ben a napjainkig központi gazdasági, társadalmi, közigazgatási szerepet betöltő Brassót. Több

évszázados fejlődés eredményeként, a 16. századra kialakult városhálózat, Brassó szabad királyi város és 4 mezőváros szervezte, irányította a Barcaság mindennapi gazdasági-társadalmi életét, Brassó vidéke szász önkormányzatiságát a Magyar Királyság, az Erdélyi Fejedelemség, részben a Habsburg Birodalom, majd 1876-ig az Osztrák–Magyar Monarchia részét képező Magyarországon.

Az 1876-ban bevezetett polgári közigazgatás új téregységeit nagyjából a történelmi határokhoz, a hagyományos térszerkezethez igazítva, az etnikai-felekezeti, gazdasági sajátosságok függvényében alakították ki. A székhely által irányított vármegyéket járásokba sorolt városok, nagy- és kisközségek hálózata alkotta. A történelmi Barcaság területén hozták létre Brassó vármegyét. A megye-járástelepülés közigazgatási rendszert működtették az első világháború után Magyarországtól Romániához került, a Barcaságot is magában foglaló 103 093 négyzetkilométer területen. A román közigazgatási nyelvet használó megyék járásaiban egy-egy település alkotott egy városi vagy falusi komunát. Az Ó-romániai és az első világháború alatt, illetve után Romániához került területek közigazgatását 1925-ben egységesítették. A Brassó megyében is jelentős megye-, illetve járáshatár-változtatásokkal járó átszervezés után a megye-járást-városi/az egy vagy több falut magában foglaló falusi komuna rendszert alkalmazták. Az 1930-ban, majd 1938-ban, a megyék fölé rendelt tartományok („ținutok”) szintje a korabeli állam központosítási törekvéseit szolgálta. A második világháború idején, 1940 és 1944 között Brassó megye az 1940-ben Magyarországhoz visszakerült székelyföldi területek szomszédságában, Románia része maradt. Területe a Romániánál maradt háromszéki területekkel bővült. A megye-járáskomuna romániai rendszere 1950-ig működött.

1950-ben szovjet mintára, a kor térszemlélete alapján honosították meg Romániában a központi kommunista államhatalom által szervezett és irányított tartományrajon rendszert. Az 1968-ig működtetett, 4 térfelosztási változatban alkalmazott közigazgatás legfelső szintjét a tartományok, a középsőt a korábbi megyéknél kisebb, illetve a korábbi járásoknál nagyobb kiterjedésű rajonok alkották. A városokat köztársasági, tartományi és rajoni alárendeltségű csoportba sorolták. A legalsó szintet továbbra is az egy vagy több faluból álló komuna képezte. Kiemelt gazdasági-társadalmi szerepköreinek köszönhetően Brassó a város irányítása mellett tartomány- és rajonközpont szerepet is betöltött a 16 éves időszakban. Barcaság területén a Sztálin, majd Brassó tartományhoz tartozó rajont szervezték meg.

1968-tól napjainkig a hagyományos térszerveződést részben mellőző „új” megyék rendszere működik Romániában. A megyeszékhely által irányított új területek legkisebb egysége továbbra is az egy vagy több falut magában foglaló komuna. A jelentősebb városokat municípiumi (megyei jogú város) rangra emelték. Brassó megyeközponti szerepét napjainkig megtartotta a történelmi Barcaságnál nagyobb kiterjedésű, azonos nevű megyében.

A Függelékben található térképeken összegeztük, szemléltetjük a tanulmányozott másfél évszázad meghatározó közigazgatási „szakaszait”. Az F1. ábra a magyar nyelv-

vű szakirodalomban ismert, 1876 utáni barcasági térfelosztást mutatja be. Az F2. ábra a két világháború közötti román térszervezés kevésbé ismert, magyar nyelvű „változatát” jeleníti meg. Az F3. ábra a jelen tanulmány szerzői által elsőként elkészített, az 1950 és 1968 közötti tartományrendszer Barcaságot is magában foglaló délkelet-erdélyi, „településszintű”, három időmetszetet megjelenítő szintézise. Hasonlóképpen, a tanulmány szerzői által szerkesztett F4. ábra is elsőként jeleníti meg a Barcaságot és városhálózatát a 2011-es romániai népszámlálás adatait feltüntető, 1968-tól napjainkig érvényben levő délkelet-erdélyi közigazgatásban.

Brassó és a Barcaság jelentősége a politikai, ideológiai, gazdasági, társadalmi tényezők függvényében változott az utóbbi másfél évszázad során. Elsődlegesen ezen tényezők hatására alakult a népességszám, a népesség gazdasági, társadalmi, etnikai és felekezeti szerkezete. A közigazgatási szerepkör, a térszervezési változások felerősítették a történelmi korok, időszakok jellegzetes gazdasági, társadalmi folyamatait. Ezt igazolják a Brassó népességszám- és az etnikaiszerkezet-változásait szemléltető F5. és F6. ábrák.

Az 1867-es kiegyezést követő 1876-os közigazgatási, államhatalmi átszervezéssel, az ipar, a szolgáltatások fejlődésével, a magyar nemzeti szempontok politikai érvényesítésével a brassói magyarok 1880 és 1910 között 10,2%-os össznépességen belüli növekedést értek el, a románok 3 és a németek 7,1%-os aránycsökkenése mellett. A három évtized alatt a város népessége 11 ezer fővel (37%-kal) gyarapodott.

Az első világháború után Romániához került Barcaságban Brassó háború előtti „határ közeli helyzete” stratégiai jelentőségű, „országközponti” földrajzi helyzetre cserélődött. A hivatalos román nyelv használata az államigazgatásban, térnyerése a társadalmi, gazdasági életben a román etnikum jelentős gyarapodását hozta magával. Az 1910-es magyar és az 1941-es román népszámlálások összevetése a románok arányának 29,8%-os növekedését, a magyarok 25,5, illetve a németek 7,2%-os csökkenését mutatták. A tanulmányozott másfél évszázad alatt ez volt a legnagyobb mértékű etnikaiszerkezet-változás Brassóban. Okai között említhető Brassó első világháború utáni „országközponti” stratégiai felértékelődése Nagy-Romániában, az 1940-ben meghúzott, Erdélyt átszelő határ két oldalán „az anyaországba” történő jelentős vándorlás, valamint a háborús környezet. A két világháborús veszteségek ellenére a város népessége három évtized alatt 43 ezer fővel (102%) gyarapodott.

A népességszám és az etnikai szerkezet brassói változásait is összegző tudományos eredmények (Kocsis–Kocsis-Hodosi 1998) igazolják, hogy a második világháborúig egyik nyelvi-etnikai közösség sem alkotott abszolút többséget Brassóban. A kommunizmus évtizedeinek iparosítása, a társadalmi szerkezet átalakítása, a román nemzeti szempontok erőteljes politikai érvényesítése Brassó népességét az 1948-as és 1992-es népszámlálási adatok szerint a város történelmében mért legnagyobb népességnövekedéssel, közel 241 ezer fővel gyarapította. A négy évtized alatt a románok aránya 22,3%-kal növekedett, a magyaroké 11,6, a németeké 9,1%-kal (össznépességen belüli 1,1%-ra, 3400 főre) csökkent Brassóban.

A romániai és ezen belül a brassói németiség második világháború alatt elkezdődött fogyása a kommunizmus évtizedeiben felerősödött, és az 1990-es évek erőteljes kivándorlási hullámát követően annak közel teljes felszámolódásához vezetett.

Brassó népességszáma másfél évszázad gazdasági, társadalmi folyamatainak hatására alakult. A térfelosztás átszervezései „felerősítették” a vizsgált időszak jellemző folyamatait. Az 1876-os átszervezés a magyar, az első világháború utáni határváltozás a román etnikum brassói térnyerését erősítette. Sajátos helyzetet teremtett az 1940-ban meghúzott, Erdélyt kettéosztó határ. Az Észak- és Dél-Erdély közötti, román–magyar viszonylatban megvalósult „nemzetközi vándorlás” a legnagyobb mértékű etnikaiszerkezet-változást eredményezte Brassóban. A legnagyobb változásokra a második világháború utáni évtizedek diktatórikus rendszerében került sor. A város történetében a legnagyobb mértékű, negyedmilliós népességnövekedés a második világháborútól 1990-ig terjedő időszakot jellemzi. A város német (szász) népességének majdnem teljes felszámolása a második világháború alatt és után kezdődött, a kommunizmus évtizedeiben felerősödött, majd az 1990-es évek elején tetőzött. E meghatározó jelentőségű változások a korszak politikai, ideológiai, gazdasági, társadalmi folyamatainak következményei. A közigazgatási térszervezés változásai az egyes történelmi időszakokban eltérő mértékben járultak hozzá e folyamatok hatásainak erősítéséhez.

Függelék – Appendix

F1. ábra

Brassó vármegye 1876–1919 között
Brassó county between 1876–1919

Forrás: ksh.hu adatai alapján saját szerkesztés.

F2. ábra

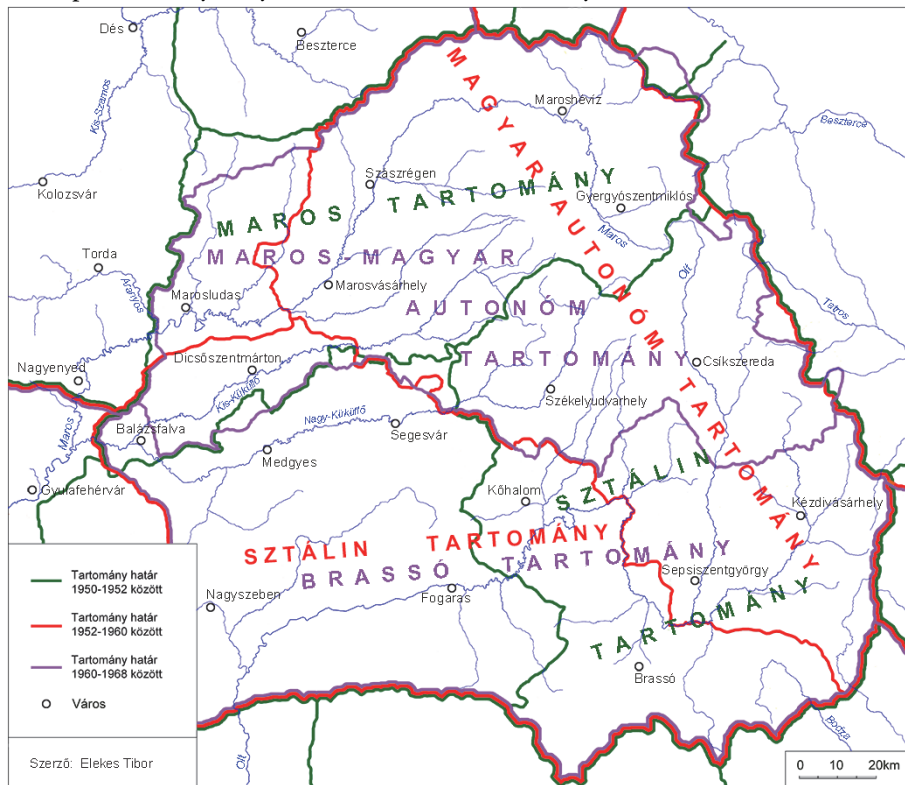
Brassó/Braşov megye 1930-ban
Brassó/Braşov county in 1930

Forrás: [3] adatai alapján saját szerkesztés.

F3. ábra

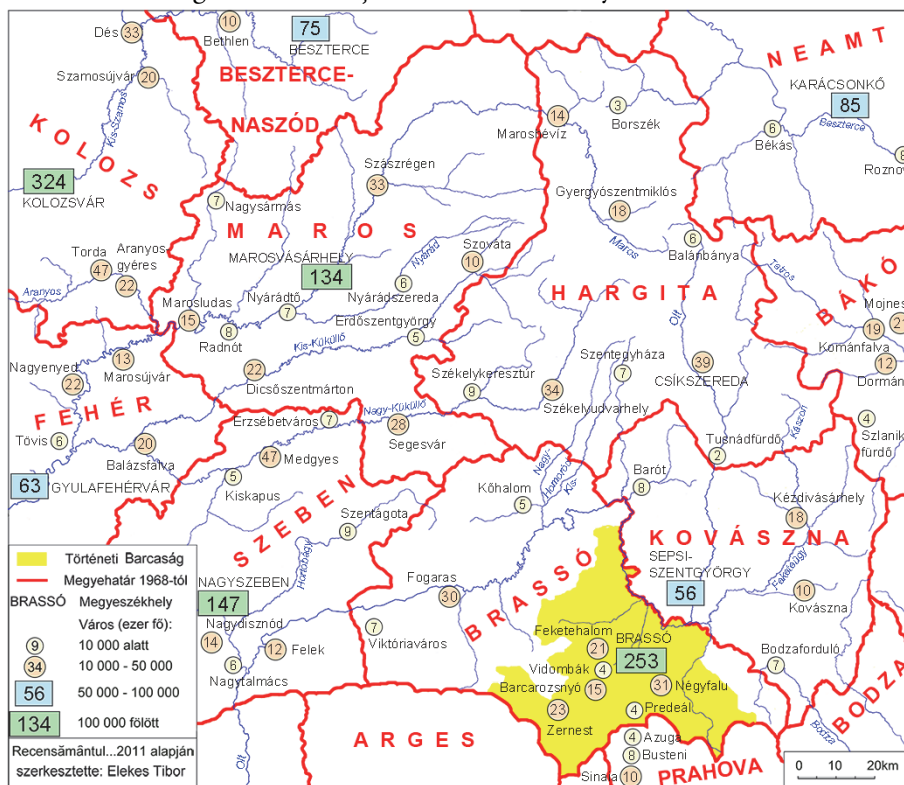
A tartomány-rajon rendszer Délkelet-Erdélyben 1950–1968 között
The province-rayon system in Southeastern Transylvania between 1950–1968

Forrás: [5], [6], [8] adatai alapján saját szerkesztés.

F4. ábra

A Barcaság és városhálózata 2011-ben
 Barcaság/Burzenland/Țara Bârsei and its city network in 2011

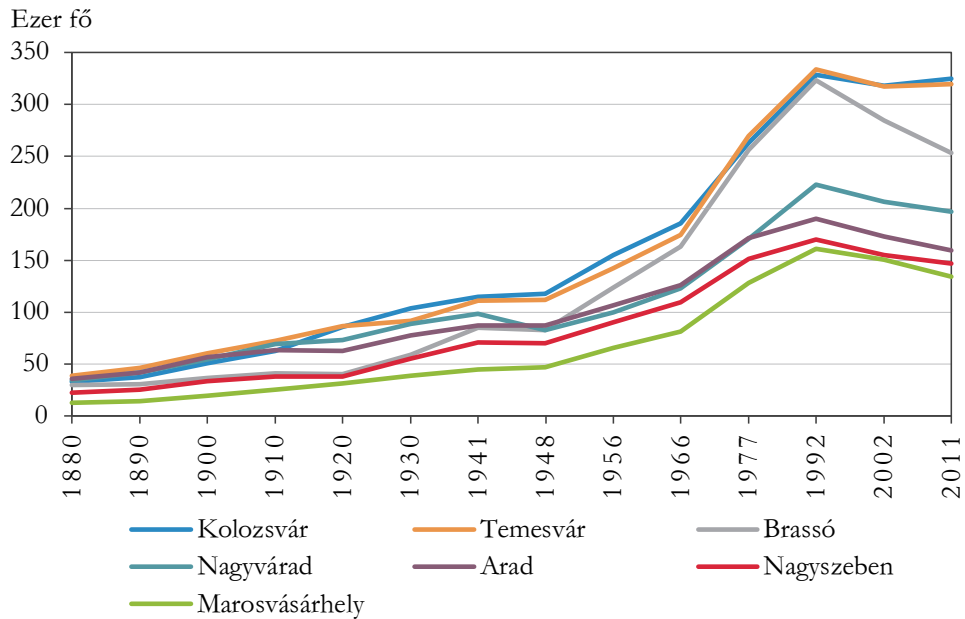

Forrás: Inse (2013) adatai alapján saját szerkesztés.

F5. ábra

Hét erdélyi nagyváros népességszámának alakulása 1880–2011 között

Population change in seven large cities of Transylvania between 1880–2011

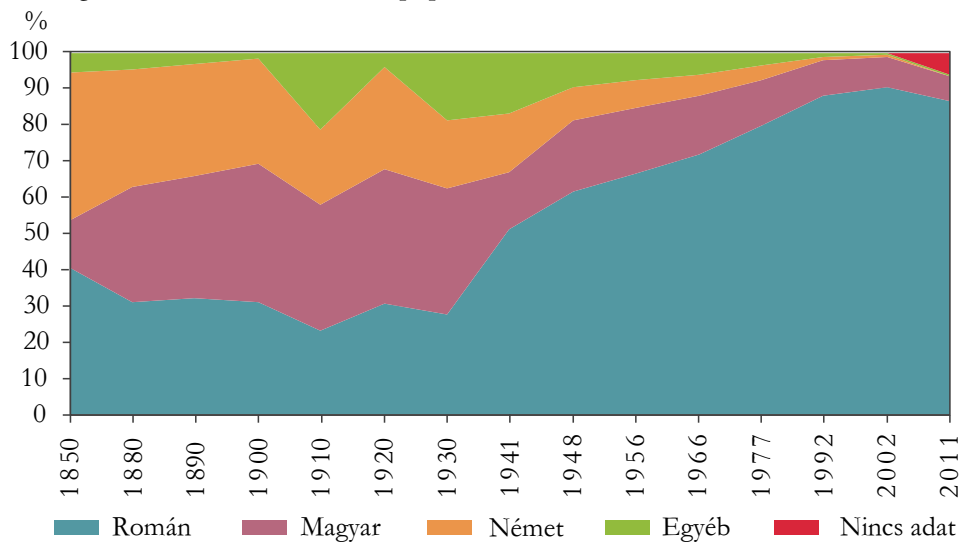

Forrás: Insse.ro, erdelystat.ro, Insse (2013) adatai alapján saját szerkesztés.

F6. ábra

Brassó etnikai szerkezetének változása 1850–2011 között

Change in the ethnic structure of population of Brassó/Braşov between 1850–2011

Forrás: Varga 2004, erdelystat.ro, Kocsis (2021) adatai alapján saját szerkesztés.

IRODALOM

- BAJTALAN, H. (2013): A regionalizáció folyamata Romániában: 1859–2013. *Erdélyi Társadalom* 11 (2): 67–84. <https://doi.org/10.17177/77171.135>
- BAKK, M. (2015): Nyelvi jogok, nyelvi rezsím és a demokrácia modelljei. In: FÁBIÁN, GY.–JAKAB, ZS. (szerk.): *Bíró Gáspár Emlékkönyv. Kisebbségi identitás és önrendelkezés a globalizmusban* pp. 27–42., Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – MTA TK Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.
- BÁRDI, N. (2016): A két világháború között, 1918–1940: Közigazgatási rendszerváltás. In: BÁRDI, N.–PÁL, J. (szerk.): *Székelyföld története, 3. kötet: 1867–1990*. pp. 395–441., Haáz Rezső Múzeum, Erdélyi Múzeum Egyesület (EME), MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Székelyudvarhely, Románia.
- BARTKE, I. (2020): Az életszínvonal, a társadalmi-gazdasági struktúra három évtized alatti változása és az urbanizációs folyamat *Területi Statisztika* 60 (1): 39–49. <https://doi.org/10.15196/TS600105>
- BEREZNAY, A. (2011): *Erdély történetének atlasza* Méry Ratio Kiadó, Somorja.
- BEREZNAY, A. (2020): Trianon: self-defeating self-determination *Regional Statistics* 10 (1): 151–155. <https://doi.org/10.15196/RS100106>
- BEREZNAY, A. (2021): *Historical atlas of Transylvania* Méry Ratio, Somorja.
- BOTTONI, S. (2008): *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)* Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- BUCUR, C. (2012): Organizarea administrativ-teritorială a României între tradiție istorică, dictat politic, sincronism european, decizie administrativă și analiză științifică *Urbanismul serie nouă* 11: 50–56.
- BUGĂ, D.–BADEA, L.–BOGDAN, O.–CUCU, V. (1987): *Geografia României* III. Editura Academiei R.S.R. București.
- CZIPRIÁN-KOVÁCS, L.–KOZMA, CS. (2003): *Erdély közigazgatás-története* „Pro Scientia Administrativa” Tudományos Társaság, Sepsiszentgyörgy.
- DEMETER, G. (2020): Estimating regional inequalities in the Carpathian Basin – Historical origins and recent outcomes (1880–2010) *Regional Statistics* 10 (1): 23–59. <https://doi.org/10.15196/RS100105>
- DÖVÉNYI, Z. (főszerk.) (2012): *A Kárpát-medence földrajza* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- DUMITRU, B. (2012): Federalism and Regionalism in Romanian Political Thinking in the Interwar Period *Studia UBB Europaea* 57 (1): 15–36.
- EGRI, Z.–KÓSZEGI, I. R. (2018): A gazdasági-társadalmi (komplex) térszerkezet keletközépeurópai képe *Területi Statisztika* 58 (1): 27–56. <https://doi.org/10.15196/TS580101>
- EGRI, Z.–TÁNCZOS, T. (2018): The spatial peculiarities of economic and social convergence in Central and Eastern Europe *Regional Statistics* 8 (1): 49–77. <https://doi.org/10.15196/RS080108>
- EGYED, Á. (főszerk.) (2016): *Székelyföld története I–II–III*. MTA BTK–EME–HRM, Székelyudvarhely.
- ELEKES, T. (2008): Demográfiai, gazdasági-társadalmi folyamatok Románia városaiban 1948-tól napjainkig *Tér és Társadalom* 22 (2): 185–201. <https://doi.org/10.17649/TET.22.2.1177>

- ELEKES, T. (2016): Székelyföld földrajza és közigazgatása. In: EGYED, Á. (ed.): *Székelyföld története I.* pp. 55–71., MTA BTK–EME–HRM, Székelyudvarhely.
- ELEKES, T. (2020): Social, economic and population processes in Transylvania in the hundred years after Trianon *Wschodnioznawstwo* 14: 27–48.
<https://doi.org/10.4467/20827695WSC.20.002.13330>
- ELEKES, T.–GYENIZSE, P. (2014): A földrajzi tényezők és a közigazgatás kapcsolatrendszer Erdélyben *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 11 (2): 118–126.
- ELEKES, T.–GYÖRGYJAKAB, I. (szerk.) (2006): *Az erdélyi megyék közigazgatási határainak változása a középkortól napjainkig: Erdélyi Magyar Adatbank, Térképtár* Transindex, Kolozsvár.
- ELEKES, T.–SZILÁGYI, F. (2020): Administrative, spatial and demographic changes in Székelyland since the Treaty of Trianon to the present day *Regional Statistics* 10 (1): 120–132. <https://doi.org/10.15196/RS100103>
- ELEKES, T.–SZILÁGYI, F. (2021): Changes in the population and ethnic structure in the towns of Székely Land between 1910 and 2011 *Regional Statistics* 11 (3): 158–178.
<https://doi.org/10.15196/RS110308>
- ELEKES, T.–SZILÁGYI, F. (2022): A térszervezés és a településhálózat változásai Barcaságban (Románia) a 13. századtól 1876-ig *Területi Statisztika* 62 (5): 570–583.
<https://doi.org/10.15196/TS620504>
- ELEKES, T.–TÓTH, J.–TRÓCSÁNYI, A. (2002): A térszerkezet változásai Erdélyben a XIX. századtól napjainkig. In: PÁSZTOR, C. (szerk.) „... *abol a határ elválászt*”: Trianon és következményei a Kárpát-medencében pp. 319–331., Nógrád Megyei Levéltár, Szindbád Kht., Salgótarján, Balassagyarmat, Várpalota.
- GHINEA, A.–MORARU, A. (2010): *Considerente privind procesul de descentralizare în România. Reforma administrativ-teritorială.* Institutul pentru politici București.
- GYALAI, M. (1989): *Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon.* Budapest.
- HAJDÚ, Z. (2001): *Magyarország közigazgatási földrajza* Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HAJDÚ, Z. (2019): *Magyarország történeti államsföldrajza* Dialóg Campus Kiadó.
- HANZÓ, L. (1941): *Az erdélyi szász önkormányzat kialakulása* Szeged.
- HERMANN, G. M.–ZEPEZANER, J.–ELEKES, T. (2016): *Udvarhelyszék – a közigazgatás és közelet története* Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- INSSE (1992): *Anuarul statistic al României 1991* Institutul Național de Statistică, București.
- INSSE (2013): *Recensământul populației României din 2011* Institutul Național de Statistică, București.
- KOCSIS, K. (ed.) (2007): *South Eastern Europe in Maps* Geographical Research Institute, Hungarian Academy of Sciences, Budapest.
- KOCSIS, K. (főszerk.) (2018): *Magyarország nemzeti atlasza. 2. Természeti környezet* MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- KOCSIS, K. (főszerk.) (2021): *Magyarország nemzeti atlasza. 3. Társadalom* MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- KOCSIS, K.–KOCSIS-HODOSI, E. (1998): *Ethnic geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin* Hungarian Academy of Sciences, Budapest.
- KÓKAI, S. (2020): How the Trianon Peace Treaty impeded social and spatial structure progress in the Bánság (1918–2010) *Regional Statistics* 10 (1): 133–150.
<https://doi.org/10.15196/RS100108>
- KÓKAI, S. (2022): *Bánság: természet, társadalom, gazdaság (1718–2011)* Nyíregyháza-Kiszombor.
- KOVÁCS, Cs. (2011): Geopolitikai helyzet és közigazgatási földrajz. In: BENEDEK, J. (ed.): *Románia: tér, gazdaság, társadalom* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kriterion, Kolozsvár.

- KÖPECZI, B. (szerk.) (1993): *Erdély rövid története* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KŐSZEGFALVI, GY. (2020): A magyarországi településrendszer strukturális változásának sajátos vonásai *Területi Statisztika* 60 (1): 76–106.
<https://doi.org/10.15196/TS600107>
- MARTINOVICI, C.–ISTRATI, N. (1921): *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite* Cluj.
- MÁTÉNÉ BELLA, K.–RITZLNÉ KAZIMIR, I. (2022): A Trianon előtti magyar városok relatív fejlettségének vizsgálata strukturális egyenletek modelljével *Területi Statisztika* 62 (1): 3–34; <https://doi.org/10.15196/TS620101>
- MOLNÁR, D. I. (2020): A közigazgatási térfelosztás változásai Kárpátalján Ukrajna függetlené válását követően. In: *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok*. I. pp. 139–146., II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.
- MOLNÁR, J. (2020): Módszerek a népesség elhelyezkedése, illetve a népsűrűség térképi ábrázolására – Kárpátalja példáján. In: *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok*. I. pp. 147–155., II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.
- NAGY, B. (2015): *Háromszék közigazgatása 1918–1940 között* Areopolisz Történelmi és Társadalmi Kutatócsoport, Litera Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
- NOVÁK, CS. (2011): A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968). In: BÁRDI, N.–NOVÁK, A.: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében* pp. 405–420., Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- OROVEANU, M. (1986): *Organizarea administrativă și sistematizarea teritoriului R.S. România* Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- PÁTHY, Á. (2017): Types of development paths and the hierarchy of the regional centres of Central and Eastern Europe *Regional Statistics* 7 (2): 124–147.
<https://doi.org/10.15196/RS070202>
- SĂGEATĂ, R. (2013): *Organizarea administrativ-teritorială a României. Evoluție. Propuneri de optimizare* București.
- SISKÁNÉ SZILASI, B. (2018): Migrációs potenciál, migrációs szándék Magyarországon. In: SISKÁNÉ SZILASI, B.–HALÁSZ, L. (szerk.): *Boldogulni ittbon vagy külföldön?: Legújabb trendek a magyarországi kivándorlásban* pp. 37–45., ME Földrajz-Geoinformatika Intézet, Miskolc.
- SZABÓ, M. A. (2003): *Erdély, Bánság és Partium történelmi és közigazgatási belségnévtára. I–II.* Csík-szereda.
- SZILÁGYI, F. (2013): *Közigazgatás a Partiumban. A bonfoglalástól napjainkig* Partium Kiadó, Nagyvárad.
- SZILÁGYI, F.–ELEKES, T. (2020): Changes in administration, spatial structure, and demography in the Partium region since the Treaty of Trianon *Regional Statistics* 10 (1): 101–119. <https://doi.org/10.15196/RS100103>
- SZILÁGYI, F.–ELEKES, T. (2021): Urban growth and language shift in county seats in Transylvania between 1900 and 2011 *Regional Statistics* 11 (4): 150–169.
<https://doi.org/10.15196/RS110401>
- WAGNER, E. (1977): *Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen* Böhlau Verlag, Köln–Wien.

INTERNETES FORRÁSOK

- GHEȚĂU, V. (2020): *Anul 2020: O populație rezidentă cu 4 milioane de locuitori mai mică* București <https://www.piatafinanciara.ro/anul-2020-o-populatie-rezidenta-cu-4-milioane-de-locuitori-mai-mica/> (letöltve: 2020. július 10.).
- NACU, A. (2013): *Organizarea administrativ-teritorială a României în perioada Interbelică și în anii celui de-al Doilea Război Mondial (1919–1945)* http://earth.unibuc.ro/file_download/29334 (letöltve: 2022. május 10.).
- HANSEN, T.–PASCARIU, G.–IANOS, I.–SANDU, D. (1997): *Carta Verde. Politica de Dezvoltare Regională în România* Guvernul României, Comisia Europeană, Program Phare, București. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2093.8645> https://www.researchgate.net/publication/299672399_Carta_Verde_Politica_de_dezvoltare_regionala_in_Romania_1997 (letöltve: 2022. február 10.).
- VARGA, E. Á. (2004): *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája* <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (letöltve: 2022. február 10.).

HONLAPOK

- erdelystat.ro: <http://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/ro/adatlapok/romania/3293%27Romania/3293> (letöltve: 2020. augusztus 30.)
- Insse.ro: <http://Insse.ro> (letöltve: 2020. szeptember 20.)
- ksh.hu: http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. – Magyar Királyi statisztikai közlemények. Ú. S. 42. kötet. Budapest, 1912.– XI, 50. (letöltve: 2022. május 10.)

KÖZIGAZGATÁST SZABÁLYOZÓ TÖRVÉNYEK

- [1] Legea nr. 95 pentru Unificarea Administrativă din 12 iunie 1925. In Ministerul Justiției Colecțiune de Legi și Regulamente (1 ian. 1925–31 dec. 1925) Tomul III. 1925, București.
- [2] Împărțirea administrativă a României 1926, 1926. 96p, București.
- [3] Legea pentru organizarea administrațiunii locale din 3 august 1929
- [4] Decret-Lege Nr.347. leg. Administrativă din 14. August 1938. In Monitorul Oficial Nr. 187 din 14. aug.1938.
- [5] Legea Nr.5. privind noua împărțire administrativ-economică a țării în regiuni și raioane. 1950. Buletinul Oficial Nr.77 din sept. 1950, București.
- [6] Decret 331/27.sept. 1952 privind modificarea Legii 5 din 1950 pentru raionarea administrativ-economică a României. 1952. București.
- [7] Decretul nr. 12 cu privire la modifi carea Legii nr. 5/1950 publicat în Buletinul Oficial al R.P.R., nr. 1, 10. ianuarie 1956
- [8] Împărțirea administrativă a teritoriului Republica Populare Romine.1960, Anexa la Leg. Nr. 3/1960. 1960, București
- [9] Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, 1968. Buletinul Oficial, București.